

WITOLD KOWALCZYK

Lublin

LITERATUROZNAWSTWO RUSYCYSTYCZNE NA UMCS W LUBLINIE*

Rusycystyka lubelska powstała w roku 1963. Początkowo istniała tylko jako Zakład Filologii Rosyjskiej, którym przez pierwsze dziesięciolecie kierowali nierusycyści: polonista – prof. Leon Kaczmarek (1963-1966) oraz sławista – prof. Paweł Smoczyński (1966-1973). W roku 1970 Zakład Filologii Rosyjskiej został włączony do Instytutu Filologii Obcych, a od 1972 roku przekształcił się w samodzielny Instytut Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej. Ta struktura przetrwała w zasadzie aż do początku lat dziewięćdziesiątych, z tą tylko różnicą, iż w roku 1984 Zakład Literatury Rosyjskiej został podzielony na dwie części: Zakład Literatury Rosyjskiej I i Zakład Literatury Rosyjskiej II. Kolejne zmiany nastąpiły w latach 1991-1993 w związku z powstaniem dwóch nowych kierunków – ukrainistyki (1992) i białorutenistyki (1993). Instytut otrzymał nazwę Instytutu Filologii Słowiańskiej, a jego obecną strukturę stanowi siedem jednostek: Zakład Literatury Rosyjskiej I, Zakład Literatury Rosyjskiej II, Zakład Języka Rosyjskiego, Pracownia Dydaktyki i Metodyki Nauczania Języka Rosyjskiego (od 1991 r.), Zakład Językoznawstwa Słowiańskiego, Zakład Filologii Ukraińskiej i Zakład Filologii Białoruskiej. Ponadto rozważana jest możliwość utworzenia w ramach Instytutu kolejnego kierunku – bułgarystyki, a w dalszej perspektywie – bohemistyki. Bierze się również pod uwagę ideę wprowadzenia studiów dwuzawodowych.

Na przestrzeni minionych trzydziestu lat rusycystyką lubelską kierowali najpierw przez 12 lat językoznawcy (prof. prof. Leon Kaczmarek, Paweł Smoczyński, Michał Łesiów), później zaś literaturoznawcy (doc. dr hab. Józef

* Artykuł stanowi nową, uaktualnioną, doprowadzoną w sensie chronologicznym do X 1993 roku wersję wystąpienia konferencyjnego z IX 1990 roku.

Borsukiewicz, prof. dr hab. Jan Orłowski). W pierwszym dziesięcioleciu głównie kompletowano kadre naukową, w tym również literaturoznawczą, zapraszając do współpracy m.in.: pracowników akademickich innych uczelni (J. Borsukiewicz), wykładowców Studium Nauczycielskiego (J. Orłowski), nauczycieli szkolnych (Maria Kuźmin) oraz lektorów i tłumaczy. Jako przyszli literaturoznawcy zostali zatrudnieni także absolwenci Instytutu (Zbigniew Maciejewski) i wydelegowani za granicę studenci, którzy ukończyli filologię rosyjską na uniwersytetach w Moskwie (Maria Cymborska-Leboda) i w Leningradzie (Danuta Szymonik, Witold Kowalczyk). Polityka zatrudniania własnych studentów i absolwentów była później kontynuowana, co powiększyło kadre historyków literatury rosyjskiej o takie osoby, jak: Anna Jemeljanuk, Eligiusz Przechodzki, Małgorzata Matecka, Wiesława Woźniak, Bożena Tomaszewska-Sugier, Alina Orłowska, Leszek Mikrut i inni.

W początkowym okresie podjęto także starania o nawiązanie kontaktów naukowych zarówno na gruncie lubelskim i ogólnopolskim, jak i zagranicznym. Powstającej filologii udzielili pomocy w prowadzeniu zajęć literackich m.in. prof. Narcyz Łubnicki z Katedry Filozofii UMCS, prof. Ryszard Łuźny z UJ w Krakowie, dr Jerzy Lenarczyk z UW oraz przysłani przez ministerstwo specjaliści ze Związku Radzieckiego: prof. Iwan Wiszniewski ze Lwowa, doc. Swietłana Fienina z Moskwy, doc. Walery Biezzubow z Tartu i doc. Paweł Iwiński z Wilna. W owym czasie podjęto też rozmowy na temat współpracy z Uniwersytetem im. Franciszka Palackiego w Ołomuńcu, co zapoczątkowało później organizowanymi na przemian w Ołomuńcu i w Lublinie sympozjami naukowymi oraz stałą serią wydawniczą. W roku 1969 rozpoczęto również wymianę studentów między UMCS i uniwersytetami w Woroneżu i we Lwowie. Nie sposób nie wspomnieć także o zaangażowaniu lubelskich historyków literatury rosyjskiej w życie środowiska społeczno-naukowego (Komisja Filologiczna LTN, Lubelski Oddział PTN, Rada Redakcyjna „Lubelskich Materiałów Neofilologicznych”, Komitet Słowianoznawstwa PAN w Warszawie, TWP, PTR, olimpiady języka rosyjskiego i in.).

Owo zaangażowanie nie przeszkadzało przy tym w prowadzeniu własnych prac badawczych. Do roku 1972 dorobek publikacyjny pracowników Instytutu zamknął się liczbą 218 pozycji, wśród których nie zabrakło cennych publikacji książkowych, głównie jednak językoznawczych. Historię literatury rosyjskiej zaprezentowała jedynie monografia J. Orłowskiego *Niekrasow w Polsce (Lata 1856-1914)* (Wrocław 1972). Pierwszy zaś swój jubileusz uczcił Instytut poprzez zorganizowanie konferencji naukowej i wydanie specjalnego tomu *Ze studiów rusycystycznych. Materiały Sesji Naukowej (7-8 XII 1973 r.)*

(Lublin 1975), w którym nie zabrakło także prac literaturoznawczych (Z. Maciejewski, M. Cymborska-Leboda, M. Kuźmin i in.)¹.

O ile lata 1963-1973 były dla Instytutu okresem organizowania się, kształtowania struktur, doboru i stabilizacji kadry, nawiązywania pierwszych kontaktów naukowych i tworzenia więzi wychowawczych ze studentami, to następny okres stał się okresem wzmożonego wysiłku naukowego, czasem doktoratów i habilitacji, czasem wielu nowych publikacji, m.in. książkowych, czasem ożywionych, stałych kontaktów z innymi ośrodkami w kraju i za granicą, czasem kształtowania się indywidualnych zainteresowań pracowników i pewnych kierunków badawczych w poszczególnych Zakładach. Jeśli chodzi o rozprawy doktorskie, to spośród literaturoznawców w latach siedemdziesiątych tytuł doktora nauk humanistycznych uzyskali: J. Orłowski (1971; promotor – prof. Ryszard Łużny z UJ w Krakowie), M. Kuźmin (1974; promotor – prof. Zbigniew Barański z Uniwersytetu Wrocławskiego), Z. Maciejewski (1976; promotor – doc. dr Jadwiga Szymak-Reiferowa z UJ w Krakowie) i M. Cymborska-Leboda (1976; promotor – prof. René Śliwowski z UW). W latach osiemdziesiątych przewody doktorskie doprowadziło do końca dziesięcioro literaturoznawców, w tym dwie osoby spoza UMCS (Jan Trochimiak, Walerian Marczyk). W siedmiu przewodach promotorami byli samodzielni pracownicy naukowcy Instytutu: doc. J. Borsukiewicz – 4 prace (J. Trochimiak, 1980; B. Tomaszewska-Sugier, 1983; Alina Orłowska, 1985; Leszek Mikrut, 1988) oraz prof. J. Orłowski – 3 prace (W. Marczyk, 1982; M. Matecka, 1983; E. Przechodźki, 1985). Opiekę nad pozostałymi doktoratami sprawowali naukowcy z innych ośrodków rusycystycznych: prof. R. Łużny z UJ – praca dra W. Kowalczyka, obroniona na UJ (1980), prof. Telesfor Poźniak z Uniwersytetu Wrocławskiego – praca D. Szymonik (UMCS, 1980) i prof. Bazyli Białokozowicz – praca W. Woźniak, obroniona w PAN w Warszawie (1981). Co się tyczy rozpraw habilitacyjnych, to w latach siedemdziesiątych obronili je: J. Borsukiewicz (1974) i J. Orłowski (1975). Następne przewody habilitacyjne z dziedziny historii literatury

¹ Zob. W. K o w a l c z y k. *Sesja naukowa z okazji 10-lecia rusycystyki lubelskiej*. „Lubelskie Materiały Neofilologiczne” 1973 s. 245-250; t e n ż e. J. S i e n k i e w i c z. *Sesja naukowa z okazji 10-lecia rusycystyki lubelskiej*. „Język Rosyjski” 1974 nr 3 s. 191-192; W. K o w a l c z y k. *X lat rusycystyki lubelskiej*. „Kamena” 1974 nr 1 s. 3; P. S m o - c z y Ń s k i. *10 lat filologii rosyjskiej na UMCS*. W: *Ze studiów rusycystycznych. Materiały Sesji Naukowej (7-8 grudnia 1973 r.)*. Lublin 1975 s. 3-19. Zob. także: M. Ł e s i ó w. *Kierunki dydaktyczne na filologii rosyjskiej UMCS*. „Lubelskie Materiały Neofilologiczne” 1974 s. 296-298; t e n ż e. *Rusycystyka na UMCS*. „Kamena” 1975 nr 23 (rozm. Z. Mikulski); t e n ż e. *Rusycystyka lubelska po 13 latach (1963-1976)*. „Lubelskie Materiały Neofilologiczne” 1976 s. 301-306.

rosyjskiej doprowadzone zostały do końca dopiero w roku 1992 (W. Kowalczyk, M. Cymborska-Leboda).

Mimo wymienionych osiągnięć literaturoznawstwo rusycystyczne na UMCS odnotowało też pewne straty, związane z naturalną, pokoleniową wymianą kadr i ruchami kadrowymi. Na emeryturę odeszli dr Wacława Kawczyńska i dr Henryk Pawlik. Do Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych UMCS, a później na rentę przeszła dr A. Jemeljaniuk. Do innych ośrodków rusycystycznych przeniosły się dr Zofia Dziechciaruk i dr M. Kuźmin. W szkole muzycznej rozpoczęła pracę dr M. Matecka. Ostatecznie udało się skompletować dwa zespoły literaturoznawców liczące łącznie 14 osób. W skład tej grupy wchodzi: 1 profesor zwyczajny, 1 docent, dwoje doktorów habilitowanych, 9 adiunktów, 1 starszy wykładowca. Mając zapewnioną obsadę zajęć dydaktycznych, Instytut zrezygnował z pomocy specjalistów radzieckich, wśród których w minionych latach byli tacy literaturoznawcy, jak: doc. doc. Walery Gutorow z Charkowa, Ideja Bobrowa z Irkucka², Rauf Safarow z Baku, Aleksander Lemieszew z Mińska i Vida Gudoniene z Wilna. Nie oznaczało to zerwania kontaktów z zagranicą, gdyż podtrzymywana była sporadyczna współpraca z ośrodkami uniwersyteckimi we Lwowie, Erewaniu, Wilnie i Debreczynie. Polegała ona na wzajemnej wymianie publikacji, wykładów z odczytami i stażystów. Rusycyści lubelscy wyjeżdżali też na kursy podwyższania kwalifikacji do Moskwy.

Stałe i bardzo owocne kontakty łączyły Instytut z rusycystyką i slawistyką w Ołomuńcu (Czechy), kierowaną przez prof. Mirosława Zahradkę. W ramach owych kontaktów zorganizowano osiem wspólnych sympozjów naukowych w Ołomuńcu i sześć w Lublinie. Ich plon – to ponad 50 artykułów lubelskich rusycystów w wydawnictwie „Slavica Lublinensia et Olomucensia” (5 tomów) oraz około 30 rozpraw w czeskim wydawnictwie „Rusistický sborník olomoucko-lubliński” (5 tomów)³. Obie strony podjęły też studia nad polsko-rosyjskimi i czesko-rosyjskimi stosunkami literackimi. W efekcie pojawiły się wspólne prace zbiorowe: *Gogol a naše doba* (Olomouc 1984) oraz *Gorkij a dnešek* (Olomouc 1987). W latach dziewięćdziesiątych wymienione kontakty bardzo jednak osłabły, ograniczając się do wzajemnych zaproszeń pojedynczych osób na konferencje naukowe.

² Zob. I. Bobrowa. *Irkuck – środek Ziemi...* „Sztandar Ludu” 1978 (z 5 stycznia).

³ Zob. J. Orłowski. *Współpraca naukowa slawistów UMCS i Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu*. „Informator UMCS” 1983 nr 3 s. 8-9; Z. Maciejewski, B. Perczyńska. *VI Sympozjum naukowe rusycystów i slawistów UMCS w Lublinie i Franciszka Palackiego w Ołomuńcu*. „Przegląd Rusycystyczny” 3:1980 z. 9 s. 111-113; L. Mikrut, N. Mierkułow. *X lubelsko-olomunieckie sympozjum naukowe rusycystów i slawistów*. „Przegląd Rusycystyczny” 8:1985 z. 3 s. 219-222.

W minionym okresie miała też miejsce współpraca z krajowymi ośrodkami rusycystycznymi, a zwłaszcza z Uniwersytetem Warszawskim i Uniwersytetem Łódzkim⁴. Zaowocowała ona ogłoszeniem tomu prac naukowych na temat *Problemy nauczania przedmiotów kierunkowych na studiach rusycystycznych* (Lublin 1983), gdzie m.in. lubelscy literaturoznawcy (J. Orłowski, J. Borsukiewicz, Z. Maciejewski i M. Cymborska-Leboda) podzielili się swoimi doświadczeniami w prowadzeniu zajęć literackich. Trzeba również podkreślić ścisłą współpracę niektórych historyków literatury z kierowanymi przez prof. R. Łuźnego zakładami naukowymi na KUL w Lublinie: Zakładem Badań nad Kulturą Bizantyńsko-Słowiańską i Katedrą Filologii Słowiańskiej. W trudnych latach osiemdziesiątych dawało to rusycystom unikalną wręcz możliwość prezentowania niezależnych poglądów, dyskusowania bez cenzury oraz wymiany doświadczeń z podobnie myślącymi kolegami z całej Polski. Owe kontakty weszły zresztą obecnie w nową fazę, gdyż od kilku lat rusycyści-literaturoznawcy z UMCS (prof. J. Orłowski, dr hab. W. Kowalczyk, dr hab. M. Cymborska-Leboda) prowadzą wybrane zajęcia z historii literatury rosyjskiej jako stali współpracownicy Katedry Filologii Słowiańskiej KUL.

Warto wspomnieć także o kilku ważnych imprezach naukowych, które miały miejsce na rusycystyce lubelskiej w omawianym okresie. Największą z nich było Międzynarodowe Sympozjum Rusycystyczne pod patronatem MAPRJAŁ-u, które odbyło się 12-15 IX 1978 roku. Wzięło w nim udział 218 delegatów z Polski i 33 badaczy zagranicznych z 13 krajów. Wygłoszono ponad 100 referatów i komunikatów naukowych w pięciu sekcjach, m.in. literaturoznawczej. Tezy referatów zostały opublikowane w specjalnym tomie pt. *Международный симпозиум «Теоретические основы системы подготовки и повышения квалификаций преподавателей русского языка и литературы». (Тезисы докладов и сообщений)* (Lublin 1978). Same natomiast referaty ukazały się w zbiorze *Проблемы подготовки и повышения квалификаций преподавателей русского языка и литературы. Материалы международного симпозиума русистов* (Lublin 1979)⁵.

⁴ Z. M a c i e j e w s k i. *Narada poświęcona współpracy naukowo-dydaktycznej i badawczej w dziedzinie rusycystyki i slawistyki przedstawicieli UW, UŁ i UMCS, Kazimierz Dolny nad Wisłą, 20-21 I 1978 r.* „Przegląd Rusycystyczny” 1:1978 z. 3 (3) s. 109-110.

⁵ Zob. B. K o w a ł c z y k, Z. Z b y r o w s k i. *Международный симпозиум: «Теоретические основы системы подготовки и повышения квалификаций преподавателей русского языка и литературы», Люблин, 12-15 IX 1978 года.* „Slavia Orientalis” 1979 nr 2 s. 293-297. Zob. także: J. B o r s u k i e w i c z. *Międzynarodowe Sympozjum Rusycystyczne.* „Informator UMCS” 1978 nr 3 s. 10.

Kolejną imprezą była ogólnopolska sesja naukowa (4-5 XI 1983 r.) z okazji 20-lecia filologii rosyjskiej na UMCS⁶. Zaprezentowano na niej 36 referatów, przy czym pracownicy Instytutu wygłosili 6 referatów w sekcji literaturoznawczej. Owocem prac tej sekcji był tom *Z zagadnień rozwoju gatunków w literaturze rosyjskiej*. Pod red. J. Orłowskiego (Lublin 1987). Literaturoznawcy zajęli się tutaj zagadnieniami stylu i genologii, koncentrując się na wybranych gatunkach od literatury staroruskiej poczynając, a na współczesnej rosyjskiej literaturze kończąc. A. Orłowska analizowała poemat M. Chieraskowa *Car, czyli Nowogród ocalony*, B. Tomaszewska-Sugier rozważała problem ewolucji gatunku ody w poezji G. Dierżawina, a W. Kowalczyk zaprezentował poemat o tematyce społeczno-obyczajowej w twórczości A. Majkowa. Z kolei W. Woźniak zastanawiała się nad małymi formami narracyjnymi S. Karonina, J. Orłowski przedstawił gatunek opowiadania świątecznego w twórczości A. Czechowa, D. Szymonik zaś omówiła prozę rytmiczną I. Rukawisznikowa.

Ważnym przedsięwzięciem naukowym w historii Instytutu stała się też Międzynarodowa Konferencja Sławistyczna, która odbyła się w Lublinie w dniach 29-30 XI 1988 roku⁷. Zorganizowano ją dla uczczenia milenijnej daty chrztu Rusi Kijowskiej oraz 25 rocznicy powstania filologii rosyjskiej na UMCS. Na konferencji wystąpili naukowcy polscy oraz badacze zagraniczni z ośrodków akademickich we Francji, Niemczech, Bułgarii, Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie. W sekcji literaturoznawczej wygłoszono 36 referatów, w tym 5 zaprezentowali lubelscy historycy literatury rosyjskiej. B. Tomaszewska-Sugier rozważała problem tradycji i nowatorstwa w poezji K. Batuszkowa, E. Przechodzki mówił o rosyjskich echach polskiej historiozofii romantycznej, W. Kowalczyk zaś analizował zapomniane opowiadania włoskie A. Majkowa. Antropologiczne uwarunkowania koncepcji typologicznej D. Pisariewa oraz zakres ich przewyciężenia przedstawił J. Borsukiewicz. Z kolei L. Mikrut zastanawiał się nad stosunkiem G. Danilewskiego do Europy Zachodniej w latach sześćdziesiątych XIX wieku. Wymienione referaty wraz z pozostałymi wystąpieniami naukowymi zostały ogłoszone w tomie *Dziesięć wieków związków Wschodniej Słowiańszczyzny z kulturą Zachodu*. Cz. 1: *Literaturoznawstwo*. Pod red. J. Borsukiewicza (Lublin 1990). Obecnie prowadzone są przygotowania do zorga-

⁶ Zob. J. O r ł o w s k i. *Lubelska rusycystyka*. „Sztandar Ludu” 1983 nr 255 s. 4; M. Ł e s i ó w. *20 lat rusycystyki lubelskiej*. „Informator UMCS” 1983 nr 3 s. 1-7; t e n ż e. *Dwudziestolecie rusycystów UMCS*. „Kamena” 1983 nr 23.

⁷ Пор. Л. М и к р у т, Н. М е р к у л о в. *Конференция русистов в Люблине*. „Русский язык за рубежом” 1988 nr 1 s. 119-120.

nizowania czwartej w historii Instytutu konferencji jubileuszowej – tym razem z okazji 30-lecia filologii rosyjskiej na UMCS – która odbędzie się w dniach 24-26 XI 1993 roku jako Międzynarodowa Slawistyczna Konferencja Naukowa. W jej części literaturoznawczej zostaną przedstawione referaty na temat „Związki między literaturami narodów słowiańskich w XIX-XX wieku”. Swój przyjazd zapowiedzieli historycy literatury rosyjskiej m.in. z Francji, Węgier, Bułgarii, Czech, Słowacji, Rosji, Ukrainy, Białorusi, Azerbejdżanu.

Liczne kontakty pracowników Instytutu z krajowymi i zagranicznymi środowiskami rusycystyczno-slawistycznymi, referaty i wystąpienia na najrozmaitszych sesjach, konferencjach, sympozjach i spotkaniach naukowych oraz różnego rodzaju publikacje nie byłyby możliwe bez codziennej pracy w ramach badań własnych i statutowych, prowadzonych w obu Zakładach Literatury Rosyjskiej. Trzeba więc – choćby bardzo ogólnie – zaprezentować kadrę owych Zakładów i najważniejsze opracowywane w nich problemy badawcze.

W **Zakładzie Literatury Rosyjskiej I** pracuje 7 osób: 1 docent, 1 doktor habilitowany, 4 adiunktów i 1 starszy wykładowca. Doc. dr hab. J. Borsukiewicz jest badaczem literatury i krytyki rosyjskiej pierwszej połowy XIX wieku, a także procesu historycznoliterackiego okresów wcześniejszych. Ogłosił ponad 80 publikacji naukowych, w tym 4 książki, 1 skrypt, szereg rozpraw i artykułów, wiele wystąpień kongresowych i recenzji. Pod jego redakcją ukazały się ponadto 4 tomy prac naukowych – 2 metodyczne i 2 literaturoznawcze: *Z lubelskich studiów rusycystycznych. Od Michała Chieraskowa do Konstantego Fiedina* (Lublin 1988) oraz wspomniany już wyżej tom *Dziesięć wieków związków Wschodniej Słowiańszczyzny z kulturą Zachodu*.

Działalność naukową rozpoczął J. Borsukiewicz od badań nad twórczością M. Lermontowa. Studiował on zwłaszcza problem: Lermontow a Polska. W wielu artykułach omawiał polskie związki i kontakty pisarza, problematykę polską w jego życiu i twórczości, tłumaczenia, recepcję w literaturze polskiej, a także różnego rodzaju paralele z twórczością Mickiewicza (powiązania ideowo-estetyczne, związki genetyczne i typologiczne itp.). Jako podsumowanie owych badań szczegółowych należy traktować ogłoszoną niedawno monografię *Lermontow a Polska* (Lublin 1991), zawierającą 3 rozdziały: „Lermontow i Polacy”, „Problem Polski w twórczości Lermontowa” oraz „Lermontow a Mickiewicz”. W książce znajduje się też bibliografia prac autora związanych z problematyką tytułową. Następny etap działalności badawczej J. Borsukiewicza obejmował rosyjską krytykę literacką pierwszej połowy XIX wieku, głównie zaś twórczość W. Bielińskiego. Badacz poświęcił krytykowi około 20 rozpraw i artykułów, rozpatrując w nich historycznolite-

rackie i teoretyczne aspekty koncepcji krytycznej Bielińskiego. Zaprezentował też poglądy krytyka na twórczość Puszkina, Lermontowa, Gogola, Żukowskiego i Mickiewicza. Pracę J. Borsukiewicza nad krytyką Bielińskiego uwieńczyła monografia *Wissarion Bieliński i romantyzm rosyjski* (Warszawa 1975). W książce tej autor ujął problem w sposób kompleksowy, starając się udowodnić, iż koncepcja romantyzmu w krytyce Bielińskiego oraz jego koncepcje „sztuki nowożytnej” były rezultatem wnikliwej analizy rosyjskiego i światowego procesu historycznoliterackiego. J. Borsukiewicz pogłębił potem problematykę monografii w swojej rozprawie *Teoria typologiczna Wissariona Bielińskiego* (Lublin 1989).

Inny przedmiot zainteresowań autora stanowiło zagadnienie periodyzacji rosyjskiego procesu historycznoliterackiego – od literatury staroruskiej – poprzez wiek XVIII – do literatury rosyjskiej pierwszej połowy XIX wieku łącznie. Te badania wiązały się z praktycznymi propozycjami podręczników do historii literatury rosyjskiej dla studentów-rusycystów. W formie skryptu wraz z antologią tekstów ukazała się już praca J. Borsukiewicza *Древнерусская литература* (Lublin 1977 i 1982) oraz dwie monografie: *Główne problemy rosyjskiego procesu historycznoliterackiego XVIII wieku. Metodologia i źródła* (Lublin 1984) oraz *История русской литературы первой половины века. Литературные направления. Компаративистика* (Lublin 1989). Ostatnia z wymienionych publikacji, napisana wspólnie z P. Iwińskim i jego synem Dymitrem, stanowi zbiór wcześniej już publikowanych artykułów. Jeśli zaś chodzi o badania najnowsze, to J. Borsukiewicz pracuje ostatnio nad tematem „Twórczość krytycznoliteracka i publicystyczna Dymitra Pisariewa”.

Pod opieką naukową doc. J. Borsukiewicza znajduje się trójka jego byłych doktorantów, teraz już adiunktów. Pierwsza z nich – B. Tomaszewska-Sugier obroniła rozprawę doktorską na temat poezji G. Dierżawina. Fragmenty tej rozprawy były drukowane jedynie w formie artykułów. B. Tomaszewska-Sugier planowała pisanie rozprawy habilitacyjnej na temat poezji K. Batiuszkowa, co znalazło swój wyraz w kilku publikacjach. Ostatnio jednak zajęła się praktycznym nauczaniem języka rosyjskiego. Druga z podopiecznych docenta, A. Orłowska, obroniła, a następnie ogłosiła w postaci monografii pracę *Poemat klasycystyczny Michaiła Chieraskowa* (Lublin 1987). W wymienionej książce autorka – po omówieniu teorii poematu klasycystycznego w rosyjskiej myśli teoretycznoliterackiej XVIII wieku oraz założeń estetyczno-filozoficznych i cech strukturalnych utworów M. Chieraskowa – poddała analizie kolejno: poematy bohaterskie, poematy religijno-filozoficzne i poematy baśniowo-rycerskie pisarza. Podjęła też próbę ustalenia cech strukturalnych oraz właściwości wersyfikacyjnych i stylistycznych owych

poematów. Obecnie A. Orłowska interesuje się rosyjskim poematem heroikomicznym. Z kolei L. Mikrut, który napisał i obronił rozprawę doktorską na temat „Wczesna twórczość Grzegorza Danilewskiego”, chciałby badać gatunek powieści historycznej w prozie rosyjskiej drugiej połowy XIX wieku.

Z innych pracowników Zakładu Literatury Rosyjskiej I należy wymienić jeszcze doktorów: H. Pawlika, Lidie Krukowską oraz W. Woźniak. Pierwszy z nich, obecnie na emeryturze, po ogłoszeniu monografii na temat problematyki polskiej w literaturze radzieckiej w latach 1944-1969 (Kielce 1976), pisał o twórczości W. Wasilewskiej. L. Krukowska badała prozę K. Fiedina, jednak w ostatnim czasie prowadzi zajęcia wyłącznie z praktycznej nauki języka rosyjskiego. W rzeczywistości więc z wyżej wymienionych osób jedynie W. Woźniak zajmuje się pracą ściśle naukową. Ogłosiła ona w postaci monografii swoją rozprawę doktorską *Proza S. Karonina. Ze studiów nad rosyjską literaturą narodnicką* (Lublin 1988). W pracy tej zanalizowała problematykę i poetykę opowiadań pisarza o wsi, powieściową formę utworu *Z dołu do góry* oraz świat przedstawiony i strategię narratora w opowieściach o inteligencji. Obecnie W. Woźniak przygotowuje rozprawę habilitacyjną na temat „Motywy prozy Antoniego Czechowa. Próba interpretacji semantycznej”.

Drugim, obok J. Borsukiewicza, samodzielnym pracownikiem naukowym w Zakładzie Literatury Rosyjskiej I jest dr hab. W. Kowalczyk. Jako student filologii rosyjskiej UMCS został on skierowany na studia zagraniczne na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Leningradzkiego. Po powrocie do kraju związał się w sensie naukowym ze szkołą rusycystów krakowskich, pracując pod kierunkiem prof. R. Łuźnego z UJ. W Krakowie też obronił swoją rozprawę doktorską na temat „Proza Mikołaja Karamzina. Problemy poetyki”, która została ogłoszona w postaci monografii (Lublin 1985). Owa monografia powstała w wyniku swoistej syntezy zainteresowań autora literaturą rosyjską XVIII wieku oraz jego fascynacji najnowszymi badaniami w dziedzinie teorii prozy. W. Kowalczyk podjął w niej próbę zastosowania nowej perspektywy metodologicznej wobec utworów chronologicznie dawniejszych, w odniesieniu do rosyjskiej literatury osiemnastowiecznej. Analizując utwory prozatorskie M. Karamzina, omówił on narrację i jej właściwości językowe, konstrukcję czasu i organizację przestrzeni oraz strukturę fabuły i metody charakteryzowania postaci literackich. Z innych badań autora, dotyczących literatury XVIII wieku w Rosji, można wymienić artykuły na temat bajki rosyjskiej, pojęć sentymentalizmu i preromantyzmu w nauce o literaturze, polskich tłumaczeń utworów M. Karamzina, śmiechu i satyry w twórczości tego pisarza oraz specyfiki gatunkowej jego prozy, stosunku W. Bielińskiego do twórcy *Biednej Lizy* itp.

Kolejny etap zainteresowań naukowych W. Kowalczyka związany był z twórczością poetów ze szkoły tzw. sztuki czystej. Badacz podjął przede wszystkim próbę zanalizowania bogatej spuścizny twórczej A. Majkowa. Jako plon owych badań powstało kilkanaście artykułów oraz rozprawa habilitacyjna *Twórczość Apollona Majkowa i jej konteksty kulturowe* (Lublin 1991). W rozprawie tej, będącej pierwszą w świecie – nie wyłączając ojczyzny pisarza – monografią twórczości Majkowa, omówiono dokonania twórcze autora *Maszeńki* w aspekcie tzw. kontekstów kulturowych (życie, sztuka, antyk, *sacrum*, historia). Przedmiotem analizy, oprócz ponad 750 oryginalnych wierszy i tłumaczeń poetyckich oraz kilkunastu poematów i dzieł dramatycznych, stało się kilka zupełnie zapomnianych utworów prozatorskich, kilkanaście recenzji i artykułów dotyczących sztuki, kilkadziesiąt listów oraz szereg rękopiśmiennych wypowiedzi pisarza. Szeroko rozumiane konteksty kulturowe, formując osobowość twórcy, wchodziły jednocześnie jako tworzywo do jego utworów, łącząc się ze sobą w organiczną całość, niekiedy nawet w jednym wierszu.

Jeśli chodzi o obecne zainteresowania W. Kowalczyka, to bada on problematykę związaną z *sacrum* w literaturze rosyjskiej, głównie wieku XIX. Temu poświęca swoje wykłady monograficzne na UMCS i na KUL oraz pierwsze w historii Instytutu seminaria magisterskie o takiej tematyce. W. Kowalczyk zbiera też materiały do książki pod roboczym tytułem „Żydzi w literaturze rosyjskiej”. Interesuje się również motywami demonologicznymi w literaturze.

W **Zakładzie Literatury Rosyjskiej II** pracuje 7 osób: 1 profesor zwyczajny, 1 doktor habilitowany i 5 adiunktów. Kierownikiem Zakładu jest prof. dr hab. J. Orłowski.

Prof. J. Orłowski jest znanym badaczem literatury rosyjskiej i polsko-rosyjskich związków literackich, autorem ponad 170 publikacji naukowych i popularnonaukowych, w tym 7 książek (jednej – współautorem), 1 podręcznika, 85 rozpraw i artykułów, wielu wystąpień na kongresach i konferencjach naukowych w kraju i za granicą, przeglądów i omówień, recenzji itp. Niektóre z tych publikacji zostały ogłoszone m.in. w Rosji, na Ukrainie, w Czechach i na Węgrzech. Swoje badania naukowe rozpoczął J. Orłowski od recepcji twórczości M. Niekrasowa, rozpatrując ją w kilkunastu artykułach w aspekcie najrozmaitszych powiązań ze sprawami polskimi i literaturą polską. Ukoronowaniem tych badań stały się dwie książki wydane przez Ossolineum: *Niekrasow w Polsce (Lata 1856-1914)* (1972) oraz *Mikołaj Niekrasow. Wybór poezji* (1977), z komentarzami i obszernym wstępem monograficznym o twórczości pisarza. Monografia habilitacyjna J. Orłowskiego, zatytułowana *Aleksy K. Tołstoj. Z dziejów polsko-rosyjskich związków kulturalnych* (Lublin 1974),

poprzedzona została także kilkunastoma opracowaniami szczegółowymi, w których omawiane były m.in. związki A. K. Tołstoja z Polską i jego poematy na tle tradycji romantycznych w literaturze rosyjskiej. W samej monografii autor analizował takie problemy, jak: życie i twórczość pisarza na tle epoki, stosunek A. K. Tołstoja do „kwestii polskiej”, początki i szczyty jego sławy w Polsce (1870-1900), rolę twórcy w piśmiennictwie i życiu teatralnym Młodej Polski oraz utwory A. K. Tołstoja w Polsce okresu międzywojennego (1918-1939). Książka wyposażona została ponadto w bibliografię polskich przekładów dzieł pisarza.

Kolejne pole zainteresowań badawczych J. Orłowskiego stanowiły *polonica* w twórczości zarówno wybitnych (F. Dostojewski, W. Briusow, A. Biely), jak i mniej znanych pisarzy rosyjskich dawniejszych i współczesnych (H. Palm, M. Sandomirski, M. Morawska, M. Agniwcew, T. Szczepkina-Kupernik, P. Szumacher, M. Asiejew). Kilka artykułów poświęcił profesor m.in. *polonicom* w twórczości K. Jaenisch-Pawłowej i jej związkom z Mickiewiczem. Wszystkie wymienione badania zaowocowały pionierską pracą *Polska w zwierciadle poezji rosyjskiej okresu I wojny światowej* (Lublin 1984), która otworzyła nowe perspektywy badawcze i wypełniła wiele białych plam w historii zainteresowań polską tematyką i samą Polską w poezji rosyjskiej. Novum stanowił tutaj zarówno poetycki materiał badawczy, jak też wybrany przez autora okres I wojny światowej. W poszczególnych rozdziałach prezentowane były takie problemy, jak: stosunek oficjalnej polityki i społeczeństwa rosyjskiego wobec sprawy polskiej w latach I wojny światowej, wizja przyszłości Polski w świetle poezji rosyjskiej, wojenna martyrologia Polski w zwierciadle poezji rosyjskiej, tematy historyczne w utworach poetów rosyjskich o Polsce, stereotyp Polski i Polaków w oczach poetów rosyjskich, koloryt polski w wierszach poetów rosyjskich w Polsce oraz polskie źródła literackie rosyjskich wierszy o tematyce polskiej. Ponadto autor włączył do książki ponad 30 wierszy poetów rosyjskich o Polsce z lat 1914-1917.

Z innych pisarzy, których nazwiska występują w pracach J. Orłowskiego, można wymienić M. Gogola, L. Tołstoja, A. Czechowa, F. Sołoguba, S. Jesienina, A. Achmatową. Badacz nie poświęcał im jakichś studiów szczegółowych, a raczej pojedyncze artykuły, które jednak zawsze wносиły nowe spojrzenie na pewne sprawy w ich twórczości. Przy okazji wpływały uogólnienia typu genologicznego, dotyczące np. gatunku listu poetyckiego czy opowiadania świątecznego (Dostojewski, Leskow, Czechow) oraz zagadnienia związane ze stylistyką, przekładem itp. Jeśli dodać do tego kilkanaście artykułów z dziedziny nauczania języka i literatury rosyjskiej, szereg wystąpień na tematy oświatowo-wychowawcze, a także około 40 artykułów popularyzujących pisarzy rosyjskich – dziewiętnastowiecznych i współ-

czesnych, to otrzymamy przybliżony obraz dotychczasowych dokonań twórczych J. Orłowskiego.

Nowy rozdział w tych dokonaniach otwiera cenna monografia *Z dziejów antypolskich obsesji w literaturze rosyjskiej. Od wieku XVIII do roku 1917* (Warszawa 1992). Autor podejmuje w niej – jako pierwszy badacz w sposób tak gruntowny, tak systematyczny i tak chronologicznie obszerny – próbę rekonstrukcji całościowej wizji Polski i Polaka w literaturze rosyjskiej. Poświęca przy tym wiele uwagi zagadnieniu kształtowania się negatywnego stereotypu Polski i Polaka w tej literaturze. Ów stereotyp widzi jednak bardzo słusznie jako strukturę dynamiczną, zmieniającą się w zależności od warunków historycznych i uwarunkowań politycznych. Wydobywa też jednocześnie z zapomnienia liczne *polonica* w dziełach klasyków i mniej znanych przedstawicieli literatury rosyjskiej, zwłaszcza z lat 1914-1917 (poezja społeczno-polityczna, beletrystyka czasopiśmiennicza). Rysując w interesujący sposób perspektywę historyczną oraz wykorzystując wiele materiałów pozaliterackich (wystąpienia publicystyczne, zapisy w notatnikach pisarzy, spuścizna epistolarna i wspomnieniowa), tworzy J. Orłowski syntetyczny, a jednocześnie bogaty obraz prezentowanej rzeczywistości, dostarczając czytelnikowi wyczerpujących informacji na temat wzajemnych związków kulturowych między Polską a jej wschodnimi sąsiadami.

W ostatnim czasie profesor pracuje nad antologią poezji rosyjskiej o Polsce. Będzie ona nosić tytuł *Miecze i gałązki oliwne. Polska w poezji rosyjskiej wieku XVIII-XX*. Wybrane teksty będą opatrzone obszernym wstępem i szczegółowymi komentarzami.

Spośród doktorów wypromowanych przez J. Orłowskiego trzeba wymienić m.in. M. Matecką i E. Przechodzkiego. M. Matecka odeszła niedawno z Instytutu do szkolnictwa średniego. Jest ona autorką szeregu artykułów i interesującej monografii *Poetyka wczesnej twórczości Wincentego Wieriesajewa* (Lublin 1989), w której omawia twórcze poszukiwania pisarza na tle kierunków literackich przełomu XIX i XX wieku oraz bada strukturę narracyjną, świat przedstawiony i cechy gatunkowe jego utworów prozatorskich. E. Przechodzki natomiast ogłosił rozprawę doktorską *Pierwsze zarysy porównawczo-syntetyczne historii literatury rosyjskiej i polskiej*. S. B. Linde, A. Mickiewicz, M. Grabowski (Lublin 1990). Tenże autor opublikował ponadto kilka artykułów (dotyczących m.in. rosyjskich ech polskiej historiozofii romantycznej, Andrzeja Towiańskiego i jego doktryny w świetle studium z psychologii uzurpacji Mikołaja Michajłowskiego, Mickiewicza-towiańczyka w rosyjskiej opinii społeczno-literackiej do roku 1917), które stanowią część przygotowywanej rozprawy habilitacyjnej o roboczym tytule: „Echa polskiej

historiozofii romantycznej w literaturze pięknej i publicystyce rosyjskiej lat 1840-1917”.

Drugim samodzielnym pracownikiem naukowym w Zakładzie Literatury Rosyjskiej II jest dr hab. M. Cymborska-Leboda. Ma ona na swoim koncie ponad 40 publikacji naukowych, w tym dwie monografie. Pierwsza z nich to *Dramaturgia Leonida Andriejewa. Technika i styl* (Warszawa 1982). Autorka omawia w niej kształtowanie postaci i sytuacji dramatycznych, organizację przestrzeni dramatycznej i jej symbolikę, monolog i jego odmiany, strukturę dialogu oraz typy i funkcje didaskaliów w dramaturgii pisarza. Badaczka stara się udowodnić, iż dzięki swemu „niebывалому wręcz bogactwu – problemowemu i formalnemu” twórczość Andriejewa „otwiera nowy, po Czechowie, okres w dziejach rosyjskiego teatru dramatu oraz propozycji scenicznych związanych z programem wielkiej reformy teatralnej”⁸.

Monografia habilitacyjna M. Cymborskiej-Lebody nosi tytuł *Dramat pod znakiem Dionizosa. Myśl estetyczna a poetyka gatunku symbolistów rosyjskich* (Lublin 1992). Praca ta składa się z czterech rozdziałów. Autorka prezentuje kolejno: refleksję estetyczną i genologiczną symbolistów rosyjskich, misterium w twórczości A. Biełego, misterium w twórczości F. Sołoguba (*Литургия мне*) oraz rozważania genologiczne na temat *Tantala* W. Iwanowa, nazwane – „między tragedią a misterium”. Książka zawiera ponadto obszerny wykaz literatury przedmiotu.

Podobnie jak M. Cymborska-Leboda, również dr Z. Maciejewski jest autorem ponad 40 publikacji naukowych, w tym jednej monografii pt. *Proza Maryny Cwietajewej jako program i portret artysty* (Warszawa 1982). Owa monografia składa się z dwóch części. W pierwszej autor omawia program estetyczny Cwietajewej, a zwłaszcza stosunek poetki do istoty, funkcji i przedmiotu sztuki w ogóle, a do estetyki symbolizmu w szczególności; przedstawia też zadania i metody krytyki literackiej w ujęciu Cwietajewej. Część drugą poświęca Z. Maciejewski takim zagadnieniom, jak: biografizm antropologiczny i socjohistoryzujący materiału wspomnieniowego, płaszczyzny narracji i świata przedstawionego wspomnień dzieciństwa oraz wielopostaciowość gatunkowa wspomnień o poetach w utworach pisarki. W ostatnich latach Z. Maciejewski pracuje nad swoją rozprawą habilitacyjną, w której podejmuje pierwszą próbę opisanie i zinterpretowanie poetyki powieści autobiograficznej neorealistów rosyjskich bądź pisarzy poprzez swoją twórczość z neorealizmem rosyjskim związanych: T. Bunina, B. Zajcewa, A. Riemizowa, A. Tołstoja, M. Priszwina i innych. W kręgu obserwacji autora

⁸ M. C y m b o r s k a - L e b o d a. *Dramaturgia Leonida Andriejewa. Technika i styl*. Warszawa 1982 s. 205.

znajdują się tylko te utwory, które naśladują autobiografię, przy czym ich autobiograficzność ma charakter wewnętrzny, strukturalny, i nie wymaga odwoływania się do wiedzy o życiu pisarza. W związku z tym Z. Maciejewski bada takie elementy strukturalne owych utworów, jak: narrator i protagonista, związki czasowe i przestrzenne, układy kompozycyjne i symbolika projektująca mit osobowy, a także pełnione przez nie funkcje w wypowiedzi autobiograficznej. Analiza lokowana jest w szerokim kontekście historycznoliterackim, zarówno rosyjskim, jak i europejskim. Poprzedziły ją zresztą ogłaszane wcześniej artykuły autora z zakresu dysertacji, dotyczące m.in. poetyki postaci u Bunina oraz poetyki czasu i przestrzeni w powieści o strukturze autobiografii. W artykułach tych zawarte były jednak nie tylko opisy struktur literackich, ale też ich interpretacje, połączone z odkrywaniem kontekstów kulturowych: antropologicznych, filozoficznych, historycznych, religijnych i innych.

Pracownikiem Zakładu jest również dr D. Szymonik, autorka szeregu artykułów i jednej monografii pt. *Poetyka prozy Aleksandra Kuprina. 1889-1916* (Lublin 1988). W pracy tej analizuje ona struktury narracyjne zobiektywizowane i nurt subiektywno-liryczny we wczesnej prozie Kuprina, elementy narracji, czas i przestrzeń w neoromantycznych opowiadaniach pisarza, strukturę artystyczną *Pojedynku* i innych dzieł twórcy z lat 1905-1907, a także elementy satyryczne w prozie pisarza z lat 1904-1916 oraz elementy naturalistyczne i realistyczne w poetyce jego *Jamy*. W ostatnim czasie D. Szymonik pracuje nad rozprawą habilitacyjną na temat: „Rosyjska powieść rodowa początku XX wieku”. Przedmiotem badań autorki są takie utwory, jak: *Suchodoły* I. Bunina, *Życie Matwieja Kożemiakina* M. Gorkiego, *Ród przeklęty* I. Rukawisznikowa, *Между двух зорь* I. Nowikowa i *Opowieść o dniach mojego życia* I. Wolnowa. D. Szymonik stara się na podstawie ich analizy i interpretacji oraz usytuowania na tle innych powieści początku XX wieku zaprezentować osobliwości gatunkowe i ewolucję powieści rodowej (sagi). Za cechy konstytutywne sagi uznaje przy tym m.in. łączenie elementów społeczno-obyczajowych i psychologicznych oraz motywacji społecznej, psychologicznej i biologicznej, a także poczucie więzi, ciągłości rodowej, przejawiające się na wszystkich płaszczyznach analizowanych utworów. Powieść rodowa jest więc dla badaczki szczególnym rodzajem powieści z przewagą tendencji naturalistyczno-realistycznych.

Najmłodszymi pracownikami Zakładu Literatury Rosyjskiej II są doktorzy: Joanna Tarkowska i Regina Jaśkowska. Obie panie jako absolwentki filologii rosyjskiej UMCS zostały skierowane na studia doktoranckie do Niżniego Nowogrodu. Tam też obroniły swoje rozprawy doktorskie w roku 1991 i w roku 1992. J. Tarkowska napisała pracę na temat: „Ewolucja twórczości

Walentyna Rasputina”, zaś R. Jaśkowska – „Człowiek i historia w twórczości Jurija Dombrowskiego”. Pierwsza z wymienionych osób prowadzi obecnie zajęcia z historii literatury rosyjskiej i z praktycznej nauki języka rosyjskiego, druga natomiast uczy języka polskiego w Kazachstanie.

Prezentując kadre i omawiając najważniejsze osiągnięcia naukowe Zakładu, nie sposób nie wspomnieć o publikacji, która stała się niejako jego wizytówką. Mamy tu na myśli tom rozpraw historycznoliterackich przygotowany dla uczczenia XI Międzynarodowego Kongresu Sławistów w Bratysławie (1993). Tom ten, zatytułowany *Ze studiów nad literaturą rosyjską przełomu wieku XIX i XX. Poetyka i konteksty kulturowe* (Lublin 1993), został wydany pod red. J. Orłowskiego. Prace tu umieszczone (10), zróżnicowane tematycznie i warsztatowo, łączy wyraźnie pewien wspólny mianownik. Jest nim próba określenia wielostronnych kontekstów kulturowych, w jakich rozwijała się literatura rosyjska przełomu XIX i XX stulecia. Rolę podobnego mianownika pełnią także podjęte przez niektórych autorów badania nad poetyką gatunków, których „różnorodność i niekonwencjonalność była wyrazem fenomenalnego bogactwa artystycznego i światopoglądowego ówczesnej literatury rosyjskiej”⁹.

Rekapitulując nasze rozważania na temat literaturoznawstwa rusycystycznego na UMCS w Lublinie, można – jak się wydaje – zaryzykować twierdzenie, że lubelscy historycy literatury rosyjskiej wywalczyli już sobie, mimo stosunkowo niedługiego okresu istnienia Instytutu, skromne, ale własne miejsce na mapie naukowej środowiska, regionu i kraju.

РУСИСТСКОЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ
В УНИВЕРСИТЕТЕ ИМ. МАРИИ КЮРИ-СКЛОДОВСКОЙ В ЛЮБЛИНЕ

Р е з ю м е

В статье рассматривается история становления русистской литературоведческой среды в Университете им. Марии Кюри-Склодовской в Люблине в 1963-1993 гг. Автор называет главных сотрудников Института славянской филологии, говорит о важнейших научных мероприятиях русистов (конференции, симпозиумы, сессии),

⁹ Zob. J. O r ł o w s k i. *Przedmowa*. W: *Ze studiów nad literaturą rosyjską przełomu wieku XIX i XX. Poetyka i konteksty kulturowe*. Praca zbiorowa pod red. J. Orłowskiego. Lublin 1993 s. 8. Należy tutaj dodać, że w badaniach prezentowanego zespołu naukowego stale uczestniczą także pracownicy Zakładu Literatury Rosyjskiej I: W. Kowalczyk i W. Woźniak.

перечисляет их самые интересные научные публикации. Во второй части статьи подробно обсуждаются научные достижения и планы сотрудников Кафедры русской литературы I и Кафедры русской литературы II. Подводя итоги, автор приходит к выводу, что русисты-литературоведы из Люблинского университета смогли в вышеназванный период завоевать себе скромное, но свое собственное место на научной карте региона и всей страны.

Содержание и перевод автора